

BENGT ASSARSSON

Barnfamiljernas ekonomi – svar till Anders Hederstierna/Brita Schwarz och Björn Gustafsson*

I sina repliker på min artikel i *Ekonomisk Debatt* nr 1/1986 om barnfamiljernas ekonomi har Anders Hederstierna och Brita Schwarz (HS) (Hederstierna och Schwarz [1986]) samt Björn Gustafsson (BG) (Gustafsson [1987]) kritiserat de metoder jag använt, ifrågasatt mina slutsatser samt givit förslag till andra och i deras tycke bättre metoder. I detta svar skall jag koncentrera mig på BG:s replik, eftersom HS främst diskuterar olika utgångspunkter vid studier av fördelningsproblem och behandlingen av barn i sådana studier. BG:s invändningar bygger emellertid på ett an-

tal missuppfattningar, dels av innebörden i den av mig använda metoden och dels av hur den offentliga statistiken är konstruerad.

Min undersökning har av teoretiska skäl begränsats till hushåll med två vuxna. Resultaten i undersökningen skall ses mot bakgrund av en längre tids debatt i massmedierna, där barnfamiljerna framställts som en särskilt utsatt grupp med låg konsumtionsstandard. En av artikelns poänger var att ifrågasätta denna verklighetsbeskrivning. Jag drog i min artikel slutsatsen att den nuvarande politiken med slopande av livsmedelssubventioner och ökade barnbidrag kommer att göra fördelningen ojämnare. Jag påpekade emel-

Fil dr BENGT ASSARSSON är forskarassistent vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.

*) Jag är tacksam för kommentarer till en tidigare version från Ingemar Hansson.

lertid att flerbarnstilläggen för familjer med flera än två barn troligen hade en utjämnande effekt. Såsom jag tidigare påpekat (i Assarsson [1986a, 1986b]) bygger dessa slutsatser på följande två faktorer, vilka också illustrerar skillnaderna mellan min och tidigare studier på området: 1) som mått på konsumtionsstandard använder jag faktisk konsumtion och 2) jag mäter kostnaden för barn (försörjningsbördan) med en i Sverige tidigare inte använd metod.

Det visar sig att en tillräcklig förutsättning för mina slutsatser är att begreppet faktisk konsumtion används som mått på konsumtionsstandard och att resultaten inte är särskilt känsliga för måttet på försörjningsbördan (se mitt svar till Fritzell [1986] i Assarsson [1986b]).

Standardmått

Såväl HS som BG kritiserar användningen av faktisk konsumtion som standardmått och förespråkar i stället begreppet disponibel inkomst.¹

Enligt den sk livscykelhypotesen kommer ett rationellt hushåll att utjämna sin konsumtionsstandard över livscykeln. Genom lån och sparande blir detta möjligt. Tillfälliga inkomstförändringar får därför inget genomslag (annat än slumpmässigt) i hushållets konsumtionsnivå. Studenten lånar för sitt uppehälle och amorterar under sin yrkesverksamma period. Hushållet lånar under perioden med barn för att amortera då barnen är vuxna och försörjningsbördan lägre. Min uppfattning är att ett av de vanligaste misstagen i fördelningsstudier är att man jämför inkomster vid en enda tidpunkt. Studenten med låg disponibel inkomst registreras för en mycket låg standard trots att konsumtionen kan vara hög. På samma sätt är det med barnfamiljerna. Enligt befintlig officiell statistik har barnfamiljerna betydligt högre låneandelar än de barnlösa hushållen (se Assarsson [1986b]).

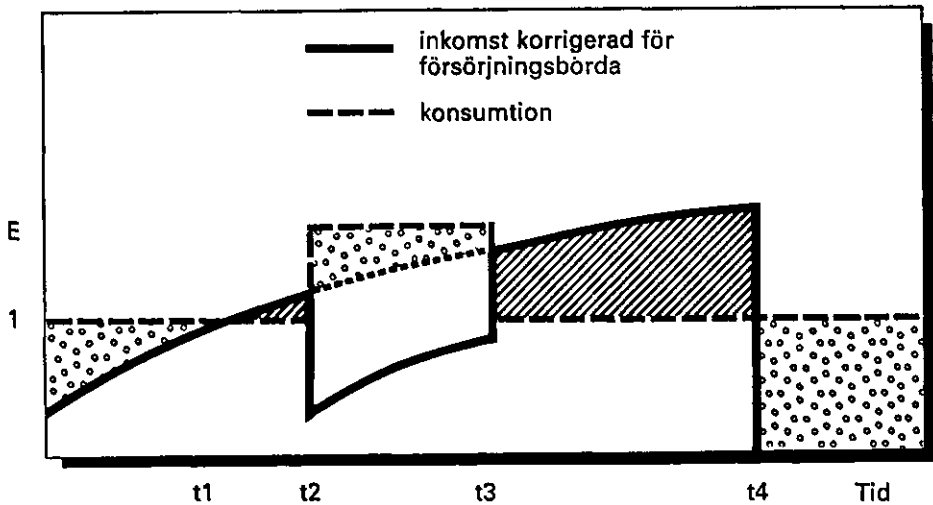
Såsom jag tidigare påpekat är det viktigt att man i fördelningsstudier försöker undvika kompenserande inkomstskillnader, dvs att en registrerad komponent i standarden kompenseras av en ej registrerad komponent. BGs argument är att man

genom att använda faktisk konsumtion som standardmått i stället för disponibel inkomst kan få ett sådant kompenserande inslag, eftersom en låg konsumtion kan kompenseras av ett högt sparande. BGs argument förutsätter emellertid att livscykelhypotesen är felaktig eller att kreditmarknaderna är hårt reglerade. Tidigare empiriska studier har dock givit stöd åt livscykelhypotesen (se t ex Ando och Modigliani [1963], Hall [1978], Muellbauer [1983] eller Nelson [1985]) och befintlig statistik över lånebenägenheten hos t ex studenter, barnfamiljer och andra hushåll visar att det beteende som livscykelhypotesen förutsäger i viss utsträckning gör sig gällande (se Hansson och Norrman [1986] och Assarsson [1986b]).

Skillnaden mellan faktisk konsumtion och disponibel inkomst kan ytterligare åskådliggöras med ett förenklat exempel. I *Figur 1* visas tiden på den horisontella axeln och hushållets konsumtion och inkomst på den vertikala axeln. Vi antar att två hushåll har identiska preferenser, samma inkomstprofil och samma antal barn. Vi bortser från arv. De båda hushållen har samma konsumtion i varje tidpunkt i livscykeln och därmed också samma konsumtionsstandard. I figuren anger prickade ytor att hushållet är nettolåntagare och streckade ytor att man är nettosparare. Fram till t_1 i figuren är hushållet nettolåntagare. Man kanske studerar eller har en låg initiallön. Mellan t_1 och t_2 sker ett visst nettosparande, kanske för att förbereda en bosättning. Mellan t_2 och t_3 har hushållet hemmavarande barn, vilket höjer konsumtionen från 1 till E, där E är ekvivalensskalan, dvs måttet på hushållets försörjningsbörda. Vi jämför nu standarden för dessa båda ekvivalenta hushåll, men vid olika tidpunkter i livscy-

¹ BG menar dessutom, liksom Fritzell [1986], att individen är den lämpligaste analysenheten, medan hushållsinkomsten är det lämpligaste standardmålet. Jag kan inte se på vilket sätt detta skulle stå i strid med metoden i min undersökning, eftersom jag endast jämför hushåll med sammanboende vuxna par. Jämförelser mellan sammanboende och ensamstående innebär logiska problem, och problemen med barnens preferenser väntar fortfarande på en lösning.

Figur 1 Konsumtion och inkomst över livsrykeln

Konsumtion
inkomst

keln; det ena hushållet har hemmavarande barn, dvs befinner sig mellan t2 och t3, det andra hushållet befinner sig i en senare tidpunkt, t ex mellan t3 och t4.

Om vi använder faktisk konsumtion som standardmätt och tar hänsyn till försörjningsbördan genom ekvivalensskalan E, kommer båda hushållen att i varje tidpunkt ha samma standard, dvs standarden 1. Om vi däremot utgår från den disponibla inkomsten så kommer familjen med hemmavarande barn att registreras för en alltför låg och hushållet utan barn registreras för en alltför hög konsumtionsstandard. Skillnaderna kan förmodligen bli mycket stora, trots att hushållen alltså har exakt samma standard.

Mot denna bakgrund torde det vara självklart att den faktiska konsumtionen är att föredra framför den disponibla inkomsten som mått på hushållens konsumtionsstandard. Konsumtionen som mått på livsinkomsten förutsätter emellertid att det är möjligt för hushållet att genom lån omfördela konsumtionen över livstiden. Under vissa perioder har det i Sverige förekommit mycket hårda kvantitativa kreditrestriktioner, som försvårat den beskrivna anpassningen. Sett över en längre

tidsperiod är det emellertid troligt att hushållen förmår åstadkomma en stor del av den önskade anpassningen av konsumtionen och tillgänglig statistik bekräftar också att en betydande anpassning äger rum.²

BGs kommentar om mätperioderna för disponibel inkomst respektive konsumtionen i hushållsbudgetundersökningarna (HBU) är både ovidkommande och felaktig. Det gäller nämligen för båda dessa undersökningar att data avser att gälla för ett år. Man har emellertid använt olika metoder för att uppnå detta. För att beräkna disponibel inkomst används taxeringsstatistik och det är allmänt bekant att det föreligger problem med inkomsternas periodisering. När det gäller hushållsbudgetundersökningarna kan årskonsumtionen för dagligvaror ges tillräcklig precision med en betydligt kortare mätperiod (några få veckor). För andra utgifter än

² Under alla omständigheter torde konsumtionen bättre spegla livsinkomsten än vad disponibel inkomst gör. I själva verket kommer konsumtion och disponibel inkomst att sammanfalla om kreditrestriktionerna är bindande för alla hushåll och det således ej går att låna alls. Vi vet naturligtvis att så inte är fallet.

dagligvaror tillämpas annorlunda mätteknik, t ex intervjuer om kapitalvaruinköp.

Jag har i min studie använt aggregat av hushåll, vilket torde reducera problemet med konsumtionens periodisering till ett minimum. Men mätperiodens längd saknar betydelse för argumenten om standardmåten, eftersom det enligt ovan är hushållens beteende över livscykelns som visar att konsumtionen är det bättre måttet på konsumtionsstandarden. BGs påstående att "den ca 10 gånger längre mätperioden i HINK talar för att disponibel inkomst enligt denna bättre än HBUs privata konsumtion mäter den permanenta inkomsten" är således felaktigt.

Även om BGs kritik är felaktig är det intressant att uppmärksamma kvaliteten i disponibel inkomst i HINK jämfört med konsumtionen i HBU. Delvis gjorde jag detta i Assarsson [1986a], där jag påpekade brister i både HINK och HBU vad avser måtten på inkomst av eget hem respektive bostadskostnad. Till detta kan påpekas att sparandet är mycket olyckligt behandlat i HINK, eftersom pensionsförsäkringar inte finns med i statistiken och värdeändringar på tillgångar systematiskt räknas fel eller undantas. Eftersom HINK bygger på taxeringsstatistiken får man ej heller med skattefusk och inte heller skattepliktiga gåvor, vilka åtminstone delvis finns med i konsumtionsstatistiken.

Ekvivalensskalorna

BG kommenterar även min metod för att mäta kostnaden för barn, i vilken jag utgått från hushållens faktiska beteende så som det speglas i valet av konsumtion av olika varor och tjänster. Metoden har förvisso brister och de uppmätta skalorna bör på nuvarande stadium inte tas som underlag för en utformning av fördelningsspolitiken. Icke desto mindre anser jag att ansatsen är den mest lovande, eftersom den bygger på en solid teoretisk modell.

Det kanske största problemet med modellen är att den är statisk. En utveckling av modellen borde ta hänsyn till att hushållens konsumtionsval påverkas av planerat antal framtida barn. T ex kan valet av bostad påverkas. Såsom BG påpe-

kar och som jag också hävdade i min artikel vore det önskvärt att ekvivalensskalan tog hänsyn till barnens ålder och kanske även till kön.

Som alternativ föreslår BG expertomdömen, politiska beslut och allmänhetens åsikter. Problem som då kan uppstå illustreras i Aguilar och Gustafsson [1986]. Man har frågat allmänheten om deras åsikter om vad som är lämpliga socialbidragsnormer och svaren finns redovisade i BGs Tabell 1. De flesta människor har emellertid ingen bestämd uppfattning i denna fråga, varför man valt att först informera intervjupersonerna om Socialstyrelsens rekommendationer. Det är då inte förvånande att resultaten kommer att ligga nära de senare. På samma sätt förhåller det sig i många andra sammanhang och det är därför bättre att utgå från det faktiska beteendet än från individernas uppfattning om detta.

Effekter av fördelningsspolitik

BG kritiserar även mina simuleringar av alternativa fördelningsspolitiska åtgärder. BG hävdar för det första att jag ej tagit hänsyn till den anpassning som sker i inkomsterna då prissubventionerna ändras och för det andra att simuleringarna inte är en exakt beskrivning av den förda politiken. Båda dessa påpekanden är riktiga, men har ingen betydelse för mina slutsatser.

Simuleringarna bygger på följande förutsättningar. Jag önskar jämföra fördelningseffekterna av två *alternativa* fördelningsspolitiska instrument – en allmän subventionering av livsmedel respektive en allmän barnbidragsökning. För att kunna renodla fördelningseffekterna låter jag effekterna av båda dessa instrument vara inkomstneutrala, dvs barnbidragsökningen utformas så att den totala ökningen svarar mot de ökade inkomster som prissubventionerna ger. I beräkningen av fördelningseffekterna av ökade prissubventioner tar jag hänsyn till att hushållen ändrar sitt konsumtionsmönster p g a relativprisförändringen, men inte till att pensionärernas inkomster påverkas av prisändringar. Men detta har ingen betydelse för slutsatserna. Eftersom livsmedel är en

nödvändighetsvara, dvs en vara för vilken budgetandelen sjunker när inkomsten stiger, gör en (marginell) prissubvention av denna vara alltid fördelningen jämnare. En ökning av livsmedelssubventionerna *sänker* emellertid pensionerna, vilket ger en tendens i motsatt riktning, eftersom pensionärerna har relativt låga inkomster. Om vi antar att denna effekt helt neutraliserar prissänkningen för gruppen pensionärer innebär ändå en prissubvention av livsmedel att fördelningen blir jämnare. Av Assarsson [1986a] framgår också att för året 1969, då pensionärerna exkluderades, skulle ökade livsmedelssubventioner gjort fördelningen jämnare. Mellan åren 1969 och 1978 torde pensionärernas relativa standard ha förbättrats, varför ökade livsmedelssubventioner även år 1978 torde ha utjämnat fördelningen exklusive pensionärer.

Om min slutsats skall rubbas måste alltså effekten av en ökning av barnbidragen bli att dessa utjämnar konsumtionen mera än vad prissubventionerna gör. Detta förutsätter i sin tur att barnfamiljerna i allmänhet har lägre konsumtionsstandard än de barnlösa hushållen. Så är emellertid inte fallet, varför BGs kritik saknar betydelse för slutsatserna att en allmän övergång från livsmedelssubventioner till barnbidrag ger en ojämnare fördelning av konsumtionsstandarden.

Avslutning

Jag ville i min artikel om barnfamiljernas ekonomi ifrågasätta den gängse verklighetsbeskrivningen av barnfamiljernas ekonomiska situation, såsom den framställts i massmedierna med stöd av olika ekonomer och utredningsmaterial. Jag ville även introducera några nya metoder i den svenska debatten.

Jag har poängterat att mina annorlunda resultat beror på ett annorlunda inkomstbegrepp och på att försörjningsbördan beräknats på ett annat sätt. De kommentarer jag fått i *Ekonomisk Debatt* har förvånat mig. Inte någon har redovisat på vilka grunder försörjningsbördan är beräk-

nad i den officiella statistiken. Vi får veta att den används av Konsumentverket eller av Socialstyrelsen, men inget om hur skalorna är konstruerade. Skalornas storlek har stor betydelse i beskrivningen av den svenska inkomstfördelningen.

Jag har också anfört ett annorlunda mått på konsumtionsstandarden, den faktiska konsumtionen, och bl a med stöd av teoretisk och empirisk internationell litteratur visat att det finns ett antal goda argument för att använda detta mått. Kommentarer i denna tidskrift, speciellt när det gäller diskussionen om standardmått, styrker mig i misstanken att underlaget för den förda politiken kan vara bristfälligt både ur teoretisk och empirisk synvinkel.

Referenser

- Aguilar, R & Gustafsson, B, [1986], "Public Opinion About Income-Tested Programs: A Study of Welfare Generosity in Sweden". Uppsats presenterad vid European Meeting of Public Choice Society, Noordwijkerhout, Nederländerna.
- Ando, A & Modigliani, F, [1963], "The 'Life-Cycle' Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests". *American Economic Review*, Vol 53, March.
- Assarsson, B, [1986a], "Barnfamiljernas ekonomi". *Ekonomisk Debatt*, Årg 14, nr 1.
- Assarsson, B, [1986b], "Barnfamiljernas försörjningsbörda - svar till Johan Fritzell". *Ekonomisk Debatt*, Årg 14, nr 5.
- Fritzell, J, [1986], "Barnfamiljernas försörjningsbörda - replik till Bengt Assarsson". *Ekonomisk Debatt*, Årg 14, nr 5.
- Gustafsson, B, [1986], "Barnfamiljernas ekonomi - replik till Bengt Assarsson". *Ekonomisk Debatt*, Årg 15, nr 1.
- Hall, R E, [1978], "Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence". *Journal of Political Economy*, Vol 86, December.
- Hansson I & Norrman, E, [1986], "Utgiftsskatt - Teknik och effekter". Bilaga 2 i Betänkande till utgiftsskattekommitteén, SOU 1986:40.
- Hederstierna, A & Schwarz, B, [1986], "Barnfamiljernas försörjningsbörda - replik till Bengt Assarsson". *Ekonomisk Debatt*, Årg 14, nr 7.
- Muellbauer, J, [1983], "Surprises in the Consumption Function". *Economic Journal*, Vol 93, Supplement, Conference Papers.
- Nelson, C, [1985], "A Reappraisal of Recent Tests of the Permanent Income Hypothesis". NBER Working Paper, nr 1687.